

Вујадин Б. РУДИЋ

ДЕМОГРАФСКИ АСПЕКТИ СТАРЕЊА СТАНОВНИШТВА ЦРНЕ ГОРЕ

У средишту демографских истраживања налазе се структуре становништва на основу којих добијамо прави увид у стварни друштвено-економски живот народа, државе, региона, мањег простора, града или села. Број становника одређен је, углавном, кретањем становништва и његовим демографским структурама. Душан Брезник пише да се у демографији “изучавају биолошке, социо-економске и интелектуалне карактеристике становништва”¹. На развој и структуре становништва дјелује мноштво фактора који се могу сврстати у двије основне групе: природне и друштвене. Природни фактори (наталитет, морталитет и природни прираштај, а затим рељеф, клима, воде, тло и минерална и рудна богатства) снажно дјелују на формирање демографских структура и њихове просторне конкретизације и димензије. Наталитет, морталитет и природни прираштај непосредно формирају старосну структуру становништва. Природно кретање становништва условљено је и комплексом физичко-географских фактора који доминирају на одређеном простору. Када је ријеч о Црној Гори они имају значајан удио у креирању процеса старења становништва Црне Горе. “Вертикална разуђеност ре-

¹ Брезник Душан, *Демографски методи и модели*, Институт друштвених наука, Београд, 1972, с. 121

љефа, правац пружања планинских система, климатски услови, врсте и плодност тла, минерално и рудно богатство утичу великој мјери на просторну дистрибуцију становништва. Поменути природни фактори условљавају механичко кретање становништва, а оно непосредно условљава биолошке, социо-економске и друге демографске структуре². Дакле, у демографском развоју становништва природни фактори имају доминантну улогу и значај. Они су детерминисали старосну структуру и њену неуједначеност на простору Црне Горе. Од друштвених фактора веома високи удио у формирању старосне структуре имала је и има религијска припадност. У општинама у којима огромну већину или пак значајан дио насељава исламизирано српско или шиптарско становништво, старосна структура је веома повољна. Привредна развијеност или неразвијеност није значајније изражена на простору Црне Горе када се имају у виду мање регионалне цјелине. Она долази до изражаја само између већих просторних цјелина (сјевера, средишта и југа или приморја Црне Горе).

Потребно је истаћи да се анализом структура становништва бави више наука, а посебно: демографија, етнологија, социологија, економија, друштвена географија, медицина, психологија и друге. Оне, свака са свога становишта, освјетљавају поједине аспекте демографског развоја, те је из тих разлога за утврђивање законитости потребан тим стручњака различитих профила стручности. Када демографске процесе проучавају друштвени географи, демографски развој становништва и његове структуре имају наглашену просторну димензију. Демографске структуре и њихове промјене нијесу аутохтоне већ једна другу условљавају и дају им конкретне форме и садржине.

Изучавање старосне структуре конкретне популације има непроцјенљив значај за планирање њеног укупног друштвено-економског, културног и другог развоја. Од старосне структуре становништва зависи будући демографски развој, а то значи планирање броја и квалитета радне снаге, радних мјеста, индустријских капацитета, трговачке мреже, броја ђака, студента и војника, капацитета школа, обданишта, факултета, здравствених и културних институција итд. Посебно старосна структура

² Рудић Вујадин, *Етнодемографски процеси у бјелойољском крају*, ЦАНУ, књига 44, Одјелење друштвених наука, књига 12, Подгорица, 2003, стр. 178.

становништва долази до изражаја у просторном и урбанистичком планирању, изградњи станова, саобраћајница и рјешавању социјалних проблема старачких домаћинстава. Јован Ђирић пише да старосна структура: “чини један од битних сегмената састава становништва и игра важну улогу у утврђивању и процењивању општег стања становништва, његових виталних потенцијала, репродуктивне и радне способности, миграционих могућности... укратко, са откривањем и процењивањем тенденција природног кретања, миграција и развитка становништва. Отуда се, не без разлога, каже да се из старосне структуре огледа прошлост, види садашњост и назире будућност кретања становништва”³. Старосна структура становништва зависи од висине стопа наталитета, морталитета, природног прираштаја, физичко-географских и друштвено-економских фактора у дужем временском периоду. Поменути фактори дјелују, углавном, синхронизовано, те знатно ремете старосну структуру која је настала природним прираштајем. Популације које имају високе стопе наталитета и природног прираштаја, а ниске стопе морталитета, имају повољне демографске структуре и демографски развој у цјелини. Свака популација у одређеним историјским условима има повољну старосну структуру која се постепено деформише под дејством друштвено-економских и демографских фактора. Радован Бакић пише да је стабло живота у директној зависности “од виталних карактеристика становништва у дужем периоду, односно од кретања стопа наталитета, морталитета и природног прираштаја”⁴.

На основу полно-старосне структуре становништва издвајају се три основна типа становништва: прогресивни, стационарни и регресивни. За ове типове становништва карактеристичне су и старосне пирамиде. Основна карактеристика прогресивног типа становништва састоји се у сљедећем: високо учешће младих од 0 до 19 година живота у укупном становништву (око 35%), високе стопе наталитета и природног прираштаја и опадање стопа морталитета. Овај тип становништва карактеристичан је за неразвијене земље Азије и Африке. Стационарни тип

³ Ђирић Јован, *Старосна структура и становништво*, Зборник радова Филозофског факултета у Нишу, књига 7, Ниш, 1982, с. 130

⁴ Бакић Радован, *Демографски развој сјеверне Црне Горе*, Подгорица, 1994, с. 98

становништва карактерише умјерен удио младих и велика заступљеност радно способног становништва у укупном и ниске стопе наталитета, морталитета и природног прираштаја. Овај тип становништва карактеристичан је за средње развијене земље. Регресиван тип становништва има ниске стопе наталитета, високе стопе морталитета у старијим годинама, природни прираштај низак или негативан, и високо учешће становништва преко 60 година живота у укупном. Он је карактеристичан за високо развијене земље и становништво које је лоцирано у брдско-планинским просторима у којима нема ни минималних природних услова, а ни друштвених, за живот и рад људи. Поред ова три основна типа постоје још два: такозвана “пагода” и “звоно”. “Пагода” има изразито младо становништво чак и преко 50% од укупног, контингент радно способног становништва је приближан младом, учешће становништва преко 60 година живота је до 7%, високе стопе наталитета и природног прираштаја и ниске стопе морталитета. Карактеристичан је за неке земље Азије и Африке. Ово је поремећени прогресивни тип становништва. Такозвано “звоно” добио је име по томе што му старосна пирамида личи на звоно. Он се јавља код популација које након ниског прираштаја појачаним наталитетом желе да “надокнаде изгубљено” и после извјесног периода враћају се на старо, умјерен или низак природни прираштај. Овај тип становништва је карактеристичан за популације које су учествовале у дужим ратовима који негативно утичу на склапање бракова, наталитет и имају појачану смртност становништва свих старосних контингента, а посебно оних које су учествовале у ратовима. Овај тип становништва јавља се и после великих друштвено-економских криза које карактеришу конкретне популације у државама или регионима.

Табела 1

Становништво Црне Горе (укупно, градско и сеоско) по старосним
групама и индексу старења

Година	Број	0 - 19	20 - 59	60 и више	Индекс старења
1921.	311341	144211 46,31	136613 43,88	30507 9,81	0,21
1931.	360044	166842 46,37	158001 43,88	35201 9,75	0,21
1948.	377189	183926 48,76	153456 40,68	39807 10,56	0,21
1953.	419873	195530 46,57	180560 43,00	43783 10,43	0,22
1961.	471894	209789 44,46	213049 45,14	49056 10,40	0,23
1971.	529604	226446 42,75	242071 45,70	61087 11,55	0,26
1981.	584310	218116 37,33	301614 51,62	64580 11,05	0,29
1991.	615034	206430 33,53	323987 52,67	78588 12,77	0,38
2003.	620145	176848 28,51	334362 53,91	103393 17,58	0,58
<i>Градско</i>					
1961.	115425	49292 42,70	57757 50,04	8376 7,26	0,16
1971	177248	73671 41,56	89461 50,47	14116 7,97	0,19
1991.	358205	122919 34,31	196352 54,82	32905 10,87	0,26
2003.	383808	111128 28,95	214952 56,00	55224 15,05	0,49
<i>Сеоско</i>					
1961.	356469	160497 45,02	155292 43,56	40680 11,42	0,25
1971	352356	152775 43,36	152610 43,31	46971 13,33	0,30
1991.	256829	83511 32,51	127635 49,70	45683 17,79	0,54
2003.	236337	65720 27,80	119410 50,52	48169 21,68	0,73

Из табеле 1 прецизно се могу сагледати демографски процеси старења становништва Црне Горе, а посебно у другој половини 20. вијека. Максимално учешће младих, од 0 до 19 година живота, било је 1948. године због тога што је после Другог свјетског рата дошло до повећања наталитета и смањења морталитета. Повећање наталитета и природног прираштаја условљено је повраћајем супружника из рата, склапањем нових бракова, интензивирањем друштвено-економског развоја, вјере код младог становништва у бољу будућност, примјене антибиотика у лијечењу становништва, форсирања наталитета преко дјечјих додатака итд. Дакле, у повећању наталитета имали су удио и психолошки фактори.

Максималан број становника од 0 до 19 година живота достигнут је 1971. (226446), а његово учешће у укупном становништву 1948. године (48,76%). Од 1948. до 2003. године учешће младих у укупном становништву Црне Горе било је у сталном опадању. Оно је смањено са 48,76% (1948.) на 25,51% (2003.). Оно је умањено у поменутом периоду чак за 20,25%. Апсолутни број младог становништва од 1971. до 2003. године смањено се са 226.446 на 176.848, односно за 49.598 или 29,91%. Смањење учешћа младих у укупном становништву Црне Горе најбоље одражава интензитет процеса старења. Учешће становништва од 20 до 59 година старости у укупном становништву Црне Горе било је од 1921. године у сталном порасту. Његов апсолутни број од 1921. до 1931. године повећао се 15,65%, а затим смањено до 1948. године 2,88%. Ово су последице страдања становништва у Другом свјетском рату. Од 1948. до 2003. године број становника ове старосне кохорте био је у сталном порасту било да се ради о апсолутном броју или учешћу у укупном становништву Црне Горе. Од 1948. до 2003. године број становника од 20 до 59 година живота повећао се за 180.906 лица или 117,89%. Број лица преко 60 година живота од 1921. до 1948. године порастао је за 30,44%, а од 1948. до 2003. године чак 159,74%, Њихово учешће у укупном становништву Црне Горе од 1931. године било је у сталном порасту, а посебно је то дошло до изражаја од 1991. до 2003. године (4,81%). Повећање броја становника преко 60 година живота пратило је и повећање индекса старења становништва, посебно после 1981. године.

Табела 2

Градско и сеоско становништво по општинама 1961. и 2003. године у %

Општина	Градско		Сеоско	
	1961.	2003.	1961.	2003.
Андријевица	10,28	18,54	89,72	81,46
Бар	8,88	44,32	91,12	55,68
Беране	15,81	33,58	84,19	66,42
Бијело Поље	12,55	31,58	87,45	68,42
Будва	27,90	85,39	72,10	14,61
Даниловград	8,44	40,77	91,56	59,23
Жабљак	8,90	46,07	90,10	50,93
Колашин	11,02	30,04	88,98	59,96
Котор	28,62	57,41	71,38	42,59
Мојковац	28,75	40,92	71,25	59,08
Никшић	35,13	77,32	64,87	22,68
Плав	13,40	38,52	86,60	61,48
Плужине	5,17	34,97	94,83	65,03
Пљевља	21,70	60,71	78,30	39,29
Подгорица	40,45	82,93	59,55	17,07
Рожаје	18,80	40,19	81,20	59,81
Тиват	56,37	74,83	43,63	25,17
Улцињ	35,18	53,36	64,82	46,64
Херцег Нови	25,05	65,64	74,95	34,36
Цетиње	39,82	83,07	60,18	16,93
Шавник	6,46	19,34	93,54	80,66

Да бисмо схватили процесе старења становништва Црне Горе потребно је дати краћи приказ процеса урбанизације, јер је старење становништва у градским и сеоским насељима различитог интензитета. Због убрзаног процеса урбанизације и неуједначеног друштвено-економског развоја између градских и сеоских насеља интензиван је процес трансформације руралног у урбано становништво, а посебно под утицајем миграција селоград. Овај процес је био посебно интензиван после 1958-1960. године који је условљен развојем индустрије. Године 1961. у Црној Гори је било 24,46% градског становништва, 1971. 33,47%,

1991. 58,25% и 2003. године 61,90%. Међутим, проценат учешћа младог у укупном становништву, било да је ријеч о градском или сеоском, доста је уравнотежен. Од 1961. до 2003. године број градског становништва од 0 до 19 година живота повећао се 125,44%, а сеоског смањио за 59,06%. Такође је индекс старења код сеоског становништва 2003. био већи од градског за 0,24 индекских поена. Егзатни статистички подаци указују да се у сеоским насељима одвијају веома интензивни процеси биолошке депопулације. Због огромне разлике у процесу старења становништва између градова, села и општина детаљније ћу се осврнути на анализу процеса старења становништва по општинама.

Табела 3
Становништво општина Црне Горе по великим старосним
групама и индексима старења

Андријевица					
<i>Година</i>	<i>Свега</i>	<i>0 - 19</i>	<i>20 - 59</i>	<i>60 и више</i>	<i>Индекс старења</i>
1991.	6696 30,57	2047 30,57	3274 48,89	1375 19,63	0,64
2003.	5785	1532 26,48	2878 47,67	1375 25,85	0,89
Градско					
1991.	933	310 33,22	465 48,87	158 17,91	0,50
2003.	1073	300 27,96	586 54,61	187 17,43	0,62
Сеоско					
1991.	5763	1737 30,14	2809 48,74	1217 21,11	0,70
2003.	4712	1232 26,14	2292 48,64	1188 25,22	0,96
Бар					
1961.	24587	9392 38,19	11813 48,04	3382 13,77	0,36
1971.	27580	10083 36,56	13275 48,13	4222 15,31	0,42
1981.	32535	10523 31,51	17538 53,90	4474 14,59	0,42
1991.	37321	11584 31,03	19806 53,08	5931 15,89	0,44
2003.	40037	10982 27,42	21589 53,92	7466 18,66	0,67

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

<i>Градско</i>					
1961.	2184	891 40,80	1154 52,84	139 6,36	0,15
1971.	3612	1417 39,23	1879 52,02	316 8,75	0,22
1991.	14471	4838 33,43	7949 54,93	1684 11,64	0,34
2003.	17747	4907 27,65	10079 56,79	2761 15,56	0,56
<i>Сеоско</i>					
1961.	22403	8501 37,95	10659 47,58	3243 14,47	0,38
1971.	23888	8666 36,28	11396 47,70	3906 16,02	0,45
1991.	22850	6746 29,52	11857 51,89	4247 18,59	0,53
2003.	22290	6075 27,25	11510 51,63	4705 21,12	0,77
<i>Бијело Поље</i>					
1961.	46651	23549 50,47	19518 41,83	3584 7,70	0,15
1971.	52598	26557 50,49	21547 40,96	4494 8,55	0,17
1981.	55634	24703 44,40	26140 46,98	4791 8,62	0,19
1991.	55268	21189 38,33	27737 50,18	6342 11,49	0,29
2003.	50284	15409 30,64	26278 52,25	8597 17,11	0,55
<i>Градско</i>					
1961.	5856	2749 46,94	2700 46,10	407 6,96	0,14
1971.	8929	4135 46,33	4201 47,07	589 6,60	0,14
1991.	16586	6626 39,94	8688 52,38	1272 7,68	0,19
2003.	15883	5007 31,52	8912 56,11	1964 12,37	0,39
<i>Сеоско</i>					
1961.	40795	20800 50,98	16818 41,22	3177 7,80	0,15
1971.	43673	22422 51,34	17346 39,72	3905 8,94	0,17
1991.	38682	14563 37,64	19049 49,24	5070 13,12	0,34
2003.	34401	10402 30,23	17366 50,48	6633 19,29	0,63

Вујадин Б. Рудић

<i>Беране</i>					
1961.	44072	21128 4,97	19087 43,30	3857 8,76	0,18
1971.	49351	23967 48,56	20820 42,18	4564 9,26	0,19
1981.	49772	21356 42,90	23390 47,00	5026 10,10	0,23
1991.	38953	14134 36,28	19883 51,04	4936 12,68	0,32
2003.	35068	10593 30,20	18176 51,83	6299 17,97	0,59
<i>Градско</i>					
1961.	6969	3263 46,82	3304 47,40	402 5,75	0,12
1971.	11164	5326 47,70	5212 46,69	626 5,61	0,12
1991.	12267	4164 33,94	6810 55,51	1293 10,55	0,31
2003.	11777	3527 29,95	6318 53,65	1932 16,40	0,54
<i>Сеоско</i>					
1961.	37103	17865 48,15	15783 42,54	3455 9,31	0,19
1971.	38187	18641 48,81	15608 40,87	3938 10,32	0,21
1991.	26686	9970 37,36	13073 48,98	3643 13,66	0,36
2003.	23291	7066 30,33	11858 50,91	4367 18,76	0,61
<i>Будва</i>					
1961.	4834	1658 34,30	2428 50,22	748 15,48	0,45
1971.	6105	1962 32,13	3158 51,73	985 16,14	0,50
1981.	8632	2666 30,88	4928 57,08	1023 12,04	0,38
1991.	11717	3833 32,71	6367 54,34	1517 12,95	0,36
2003.	15909	4324 27,17	9174 57,66	2411 15,17	0,55
<i>Градско</i>					
1961.	1349	468 33,95	710 52,63	171 13,42	0,36
1971.	2550	822 32,23	1393 54,63	335 13,14	0,40
1991.	9737	3237 33,24	5344 54,88	1156 11,88	0,35
2003.	13585	3713 27,33	7951 58,54	1921 14,13	0,51

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

<i>Сеоско</i>					
1961.	3485	1190 34,15	1718 49,30	977 16,55	0,82
1971.	3555	1140 32,06	1765 49,65	650 18,29	0,57
1991.	1980	596 30,10	1023 51,66	361 18,24	0,60
2003.	2324	611 26,29	1223 52,62	490 21,09	0,80
<i>Даниловград</i>					
1961.	17378	7198 41,42	7598 43,72	2582 14,86	0,36
1971.	15073	5524 36,64	6749 44,78	2800 18,58	0,50
1981.	14769	4328 29,30	7763 52,56	2878 18,14	0,61
1991.	14718	4448 30,22	7379 50,14	2891 19,64	0,62
2003.	16523	4715 28,53	8497 51,42	3311 20,05	0,70
<i>Градско</i>					
1961.	1467	616 42,00	717 48,47	140 9,53	0,22
1971.	1718	674 39,23	849 49,42	195 11,35	0,29
1991.	5735	1994 34,76	3025 52,74	716 12,50	0,35
2003.	6743	2070 30,72	3606 53,52	1067 15,76	0,51
<i>Сеоско</i>					
1961.	15911	6582 41,36	6887 43,28	2442 15,36	0,37
1971.	13355	4850 36,32	5900 44,18	2605 19,50	0,54
1991.	8983	2454 27,31	4354 48,46	2175 24,23	0,88
2003.	9780	2645 27,02	4891 49,98	2244 23,00	0,84
<i>Жабљак</i>					
1961.	6564	3070 46,77	2740 41,74	754 11,49	0,24
1971.	6141	2603 42,39	2656 43,25	912 14,36	0,35
1981.	5227	1929 36,90	2523 48,26	775 14,84	0,40
1991.	4914	1493 29,36	2594 52,79	827 17,85	0,53
2003.	4204	1025 24,38	2160 51,37	1019 24,25	0,99

<i>Градско</i>					
1961.	650	302 46,46	312 48,00	36 5,54	0,11
1971.	979	444 45,35	463 47,29	72 7,36	0,16
1991.	1853	663 35,77	1014 54,72	176 9,51	0,26
2003.	1937	586 30,25	1058 54,62	293 15,13	0,50
<i>Сеоско</i>					
1961.	5914	2768 46,80	2428 41,05	718 12,15	0,26
1971.	5162	2159 41,82	2193 42,48	840 15,70	0,39
1991.	3061	830 27,11	1580 51,61	651 21,28	0,78
2003.	2267	439 19,36	1102 48,61	726 32,03	1,65
<i>Колашин</i>					
1961.	14882	6467 43,45	6778 45,54	1637 11,11	0,25
1971.	13779	5739 41,59	6153 44,59	1907 13,82	0,33
1981.	12656	4573 36,13	6285 49,66	1798 14,21	0,39
1991.	11120	3550 31,92	5584 50,21	1946 17,87	0,54
2003.	9949	2641 26,54	5077 51,03	2231 22,43	0,84
<i>Градско</i>					
1961.	1641	692 42,16	812 50,09	127 7,75	0,18
1971.	2069	880 42,53	1020 49,30	169 8,17	0,19
1991.	2540	834 32,83	1429 56,25	277 10,92	0,33
2003.	2989	892 29,84	1655 55,37	442 14,79	0,49
<i>Сеоско</i>					
1961.	13241	5775 43,61	5956 44,98	1510 11,41	0,26
1971.	11730	4859 41,42	5133 43,76	1738 14,82	0,36
1991.	8580	2716 31,65	4155 48,42	1669 19,93	0,61
2003.	6960	1749 25,13	3422 49,17	1789 25,70	1,02

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

Кошор					
1961.	16642	5635 33,86	8685 52,18	2322 13,96	0,41
1971.	18917	6046 31,96	9695 51,25	3176 16,79	0,52
1981.	20455	5960 29,13	11271 55,10	3224 15,77	0,54
1991.	22410	6568 29,30	12107 54,02	3735 16,68	0,56
2003.	22947	5844 25,46	12664 55,19	4439 19,35	0,75
Грагско					
1961.	4764	1593 33,43	2655 55,73	516 10,84	0,32
1971.	5753	1896 32,96	3053 53,07	804 13,97	0,42
1991.	16612	5038 30,32	9115 54,86	2459 14,82	0,48
2003.	13176	3371 25,58	7429 56,38	2376 18,04	0,70
Сеоско					
1961.	11878	4042 34,02	6030 50,76	1806 15,22	0,44
1971.	13164	4150 31,54	6642 50,46	2372 18,00	0,57
1991.	5798	1530 26,38	2992 51,60	1276 22,02	0,83
2003.	9771	2473 25,30	5235 53,58	2063 21,12	0,83
Мојковац					
1961.	8832	4279 48,44	3886 44,00	667 7,56	0,15
1971.	9833	4804 48,86	4176 42,47	853 8,67	0,18
1981.	10753	4609 42,86	5268 49,00	876 8,14	0,19
1991.	10830	3767 34,78	5805 53,60	1258 11,62	0,32
2003.	10066	2905 28,85	5382 53,47	1779 17,68	0,61
Грагско					
1961.	2540	1284 50,55	1143 45,00	113 4,45	0,08
1971.	3532	1794 50,79	1559 44,14	179 5,07	0,09
1991.	5859	2194 37,44	3207 54,65	463 7,91	0,21
2003.	4120	1225 29,73	2317 56,23	578 14,04	0,47

Вујадин Б. Рудић

<i>Сеоско</i>					
1961.	6292	2995 47,60	2743 43,60	554 8,80	0,18
1971.	6301	3010 47,77	2617 41,53	674 10,70	0,22
1991.	4971	1573 31,64	2603 52,36	795 16,00	0,50
2003.	5946	1680 28,25	3065 51,54	1201 20,21	0,71
<i>Никшић</i>					
1961.	57399	24962 43,48	26615 46,36	5822 10,16	0,23
1971.	66815	28256 42,29	31263 46,79	7296 10,92	0,26
1981.	72299	26471 36,61	36255 50,14	9573 13,25	0,36
1991.	74706	24138 32,31	40360 54,02	10208 13,67	0,40
2003.	75282	20823 27,66	40951 54,40	13508 17,97	0,64
<i>Градско</i>					
1961.	20166	8465 41,98	10587 52,50	1114 5,52	0,13
1971.	28527	12261 42,98	14390 50,44	1876 6,58	0,15
1991.	56141	18915 33,69	31022 55,25	6204 11,06	0,32
2003.	58212	16608 28,53	32216 55,34	9388 16,13	0,56
<i>Сеоско</i>					
1961.	37233	16497 44,30	16028 43,04	4708 12,63	0,28
1971.	38288	15995 41,77	16873 44,07	5420 14,16	0,34
1991.	18565	5223 28,13	9338 50,29	4004 21,58	0,76
2003.	17070	4215 24,69	8735 51,17	4120 24,14	0,97
<i>Плав</i>					
1961.	18913	9852 52,09	7435 39,31	1626 8,60	0,16
1971.	19542	10313 52,77	7294 37,32	1935 9,91	0,19
1981.	19560	9056 46,29	8601 43,97	1903 9,74	0,21
1991.	19305	7697 39,87	9395 48,69	2213 11,44	0,26
2003.	13805	4816 34,88	6573 47,61	2416 17,51	0,50

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

<i>Градско</i>					
1961.	2535	1334 52,62	973 38,38	228 9,00	0,17
1971.	3058	1620 52,98	1175 38,42	263 8,60	0,16
1991.	7032	2893 41,14	3505 49,84	634 9,02	0,21
2003.	5319	1930 36,28	2553 48,00	836 15,72	0,43
<i>Сеоско</i>					
1961.	16370	8518 52,00	6442 39,45	1398 8,55	0,16
1971.	16484	8693 52,74	6119 37,12	1672 10,14	0,19
1991.	12273	4804 39,14	5890 47,99	1579 12,87	0,32
2003.	8486	2886 34,00	4020 47,37	1580 18,63	0,54
<i>Плужине</i>					
1961.	9164	4353 47,50	3802 41,50	1009 11,00	0,23
1971.	9078	3599 39,65	4248 46,79	1231 13,56	0,34
1981.	6254	1964 31,40	2985 47,73	1305 20,87	0,66
1991.	5247	1542 29,39	2632 50,16	1073 20,45	0,67
2003.	4272	1006 23,55	2200 51,50	1066 24,95	1,05
<i>Градско</i>					
1961.	474	213 44,94	231 48,73	30 6,33	0,14
1971.	596	247 41,44	293 49,16	56 9,40	0,23
1991.	1458	542 37,17	810 55,55	106 7,28	0,19
2003.	1494	476 31,86	869 58,17	149 9,97	0,31
<i>Сеоско</i>					
1961.	8690	4140 47,64	3571 41,09	979 11,27	0,23
1971.	8482	3352 39,52	3955 46,63	1175 13,50	0,35
1991.	3789	1000 26,39	1822 48,08	967 25,53	0,96
2003.	2778	530 19,07	1331 47,91	917 33,02	1,73

Пљевља					
1961.	46677	22244 47,66	20432 43,77	4001 8,57	0,17
1971.	46843	20391 43,53	21589 46,08	4863 10,39	0,24
1981.	43316	14560 33,61	23663 54,62	4193 11,77	0,28
1991.	39593	11306 28,53	21632 54,64	6665 16,85	0,57
2003.	35806	8770 24,49	18844 52,74	8192 22,77	0,93
Градско					
1961.	10132	4552 44,93	4818 47,55	762 7,52	0,16
1971.	13865	5934 42,80	6943 50,07	988 7,13	0,17
1991.	20649	6792 32,89	11815 57,21	2042 9,90	0,30
2003.	21741	6178 28,42	12302 56,58	3261 15,00	0,52
Сеоско					
1961.	36545	17692 48,41	15614 42,73	3239 8,86	0,18
1971.	32978	14457 43,84	14646 44,41	3875 11,75	0,27
1991.	18944	4514 23,82	9817 51,82	4623 24,36	1,02
2003.	14065	2592 18,32	6542 46,51	4931 35,07	1,90
Погџорица					
1961.	72219	31048 43,00	33865 46,89	7306 10,11	0,23
1971.	98796	40814 41,30	48110 48,70	9872 10,00	0,24
1981.	132290	48681 36,80	72435 54,75	11174 8,45	0,22
1991.	152025	51537 33,90	82215 54,08	18273 12,02	0,35
2003.	169132	49632 29,34	94250 55,72	25250 14,94	0,50
Градско					
1961.	29217	12149 41,58	15255 52,21	1813 6,21	0,14
1971.	54822	22173 40,45	28907 52,73	3742 6,82	0,17
1991.	120761	41757 34,57	66619 55,16	12385 10,27	0,29
2003.	140262	41361 29,49	79614 56,76	19287 13,75	0,46

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

<i>Сеоско</i>					
1961.	43002	18899 43,95	18610 43,28	5493 12,77	0,29
1971.	43974	18641 42,39	19203 43,67	6130 13,94	0,33
1991.	31264	9780 31,28	15596 49,88	5888 18,84	0,60
2003.	28870	8271 28,65	14636 50,69	5963 20,66	0,72
<i>Рожаје</i>					
1961.	14700	7867 53,52	5937 40,39	896 6,09	0,11
1971.	16018	8912 55,64	6064 37,85	1042 6,51	0,12
1981.	20227	10610 52,45	8414 41,60	1203 5,95	0,11
1991.	22976	10174 44,47	10998 47,86	1804 7,67	0,17
2003.	22693	8593 37,86	11546 50,88	2554 11,26	0,29
<i>Градско</i>					
1961.	2765	1477 53,41	1143 41,34	145 5,25	0,09
1971.	5327	2893 54,30	2146 40,29	288 5,41	0,09
1991.	9033	3790 41,95	4668 51,67	575 6,38	0,15
2003.	9121	3441 37,72	4738 51,95	942 10,33	0,27
<i>Сеоско</i>					
1961.	11935	6390 53,54	4794 40,16	751 6,30	0,08
1971.	10691	6019 56,30	3918 36,65	754 7,05	0,12
1991.	13943	6384 45,78	6330 45,39	1229 8,83	0,19
2003.	13572	5152 37,96	6808 50,16	1612 11,88	0,31
<i>Тивај</i>					
1961.	5974	2095 35,06	3134 52,46	745 12,48	0,35
1971.	6925	2259 32,62	3597 51,94	1069 15,44	0,47
1981.	9315	2863 30,74	5256 56,42	1196 12,84	0,41
1991.	11429	3537 30,94	6232 54,52	1660 14,54	0,46
2003.	13630	3553 26,06	7725 56,68	2352 17,26	0,66

Вујадин Б. Рудић

<i>Градско</i>					
1961.	3368	1235 36,66	1799 53,41	334 9,93	0,27
1971.	4225	1394 32,99	2302 54,49	529 12,52	0,38
1991.	8864	2731 30,81	4860 54,82	1273 14,37	0,48
2003.	10200	2602 25,50	5829 57,14	1769 17,36	0,67
<i>Сеоско</i>					
1961.	2606	860 33,00	1335 51,22	411 15,78	0,47
1971.	2700	865 32,03	1295 47,96	540 20,01	0,62
1991.	2868	810 28,24	1333 46,47	725 25,29	0,89
2003.	2374	491 20,66	1143 48,08	740 31,26	1,50
<i>Улиць</i>					
1961.	16213	7241 44,66	7427 45,80	1545 9,54	0,21
1971.	18955	7978 42,10	9006 47,51	1971 10,39	0,25
1981.	21576	8081 37,45	11118 51,53	2377 11,02	0,29
1991.	24217	8117 33,51	12395 51,18	3705 15,31	0,45
2003.	20290	6094 30,03	10451 51,50	3745 18,47	0,61
<i>Градско</i>					
1961.	5705	2563 44,93	2606 45,68	536 9,39	0,20
1971.	7459	3098 41,53	3609 48,38	752 10,09	0,24
1991.	11144	3896 34,96	5827 52,28	1421 12,76	0,36
2003.	10828	3374 31,03	5695 52,60	1759 16,37	0,52
<i>Сеоско</i>					
1961.	10508	4678 44,52	4821 45,88	1009 9,60	0,21
1971.	11496	4880 42,45	5397 46,95	1219 10,60	0,25
1991.	13073	4221 32,28	6568 50,24	2284 17,48	0,54
2003.	9462	2720 28,75	4756 50,25	1986 21,00	0,73

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

<i>Херцеџ Нови</i>					
1961.	15157	5252 34,65	7880 52,00	2025 13,35	0,38
1971.	18368	5891 32,07	9574 52,12	2903 15,81	0,49
1981.	23258	6905 29,69	13087 56,27	3266 14,04	0,47
1991.	27593	8214 29,76	15014 54,41	4365 15,83	0,53
2003.	33034	8181 24,77	18349 55,56	6504 19,67	0,79
<i>Грагско</i>					
1961.	3797	1223 32,20	2108 55,52	446 12,28	0,36
1971.	6705	2153 32,11	3746 55,87	806 12,02	0,37
1991.	19393	5876 30,29	10760 55,48	2757 14,23	0,46
2003.	21685	5273 24,32	12198 56,25	4214 19,43	0,79
<i>Сеоско</i>					
1961.	11360	4029 35,46	5772 50,80	1579 13,74	0,39
1971.	11663	3738 32,05	5828 49,97	2097 17,98	0,56
1991.	8200	2338 28,51	4254 51,87	1608 19,62	0,68
2003.	11349	2908 25,62	6151 54,20	2290 20,18	0,78
<i>Цетиње</i>					
1961.	23503	9180 39,05	10777 45,85	3546 15,10	0,38
1971.	22024	7852 35,65	10302 46,78	3870 17,37	0,49
1981.	20213	6165 30,50	10700 52,94	3348 16,56	0,54
1991.	20307	6231 30,68	10807 52,21	3269 17,11	0,52
2003.	18482	4721 25,54	10154 54,93	3607 19,53	0,76
<i>Грагско</i>					
1961.	9359	3379 36,10	4924 52,61	1056 11,29	0,31
1971.	11876	4288 36,10	6097 51,34	1491 12,56	0,34
1991.	16286	5315 32,63	8987 55,18	1984 12,19	0,37
2003.	15353	4089 26,63	8726 56,84	2538 16,53	0,62

Вујадин Б. Рудић

<i>Сеоско</i>					
1961.	14144	5801 41,00	5853 41,38	2490 17,62	0,42
1971.	10148	3564 35,12	4205 41,44	2379 23,44	0,67
1991.	4021	916 22,78	1820 45,26	1285 31,96	1,40
2003.	3129	632 20,20	1428 45,63	1069 34,17	1,69
<i>Шавник</i>					
1961.	7533	3649 48,44	2910 38,63	974 12,93	0,26
1971.	6842	2896 42,33	2797 40,88	1149 16,79	0,40
1981.	5569	1913 34,35	2668 47,90	988 17,45	0,51
1991.	3690	1134 30,73	1771 48,00	753 20,40	0,66
2003.	2947	689 23,38	1444 49,00	814 27,62	1,18
<i>Градско</i>					
1961.	487	226 46,40	229 47,02	32 6,58	0,14
1971.	486	222 45,68	224 46,09	40 8,23	0,18
1991.	821	324 39,46	438 53,34	59 7,20	0,18
2003.	573	198 34,74	301 52,80	74 12,46	0,37
<i>Сеоско</i>					
1961.	7046	3423 48,58	2681 38,04	942 13,38	0,27
1971.	6356	2674 42,07	2573 40,48	1109 17,45	0,41
1991.	2868	810 28,24	1333 46,47	725 25,29	0,89
2003.	2374	491 20,66	1143 48,08	740 31,26	1,50

Процес старења становништва по општинама доста је хетероген. Разлике су условљене локацијом општина у простору, физичко-географским особинама, степеном друштвено-економског развоја, а посебно конфесионалном структуром становништва. Ради што детаљнијег сагледавања неуједначеног интензитета процеса старења становништва по општинама у анализирању проблематике држаћу се слjedeћег редосједа: прво ћу извршити анализу учешћа младих до 19 година старости у укупном становништву, а затим од 20 до 59, преко 60 година, индексе старења и последице старења становништва.

Највеће учешће младог становништва од 0 до 19 година живота у Црној Гори имале су 1961. и 2003. године општине: Рожаје, Плав и Бијело Поље. Ово је резултат комплекса фактора који карактеришу сјевероисточни дио Црне Горе, а међу њима су најзначајнији: конфесионална структура становништва, друштвено-економска неразвијеност, локација у брдско-планинском простору итд. Када је ријеч о факторима који су креирали повољну старосну структуру становништва у поменутиим општинама на првом мјесту је религијски, а то закључујемо из слjedeћих података: у општини Рожаје 2003. године живјело је 88,67% исламског становништва, Плаву 74,73% и Бијелом Пољу 38,41%. Да је религијски фактор најзначајнији закључујемо што и општине Бар и Улцињ имају високо учешће младог становништва, у којима живе у знатном броју припадници муслиманске вјере (Улцињу 86,82% и Бару 16,335). У овим општинама учешће младих у укупном, градском и сеоском становништву, скоро да је изједначено, прецизније речено, постоје веома мале разлике. Општине Рожаје, Плав и Бијело Поље су неразвијене и 60% становништва живи у сеоским насељима. Због високог учешћа младих у општинама Рожаје (37,88%), Плав (34,88%) и Бијело Поље (30,64%) становништво ових општина, за сада, има стабилну демографску садашњост и будућност коју ће карактерисати нешто интензивнији процеси старења, посебно у сеоским насељима.

Најмање учешће младих од 0 до 19 година живота 2003. године имале су општине: Жабљак (24,38%), Плужине (23,55%) и Шавник (23,38%). Оне су лоциране у планинском дијелу Црне Горе са изузетно неповољним природним условима за живот и рад људи. Једино постоје природни услови за развој планинског туризма и сточарства, али не и друштвено-економски. У овим

општинама преко 60% становништва живи у сеоским насељима. У општинама: Жабљак, Плужине и Шавник демографски процеси старења су веома интензивни, а посебно у сеоским насељима која су лоцирана на планинским врлетима. До 19 година старости у поменутиим општинама живи 2720 становника од чега у општинским центрима 46,32%. Развијене општине Црне Горе имају, углавном, стандардно учешће младог становништва (Подгорица 29,34%, Никшић 27,60%, Будва 27,17%, Тиват 26,06%, Котор 25,46% и Херцег Нови 24,77%) и небитне су разлике између градског и сеоског. Подгорица и Никшић су друштвено-економски, културни и политички центри Црне Горе. Њихова приградска насеља, и она која су лоцирана уз саобраћајнице, имају повољну старосну структуру и скоро изједначену са градским насељима. Када је ријеч о удаљеним селима, у њима је учешће младих незнатно. Приморске општине су урбанизоване и оне немају села у оном смислу у којем егзистирају у планинском простору Црне Горе. Преко 50% урбаног становништва живи у сљедећим општинама: Будви 85,30%, Цетињу 83,07%, Подгорици 82,93%, Никшићу 77,32%, Тивту 74,83%, Херцег Новом 65,64%, Пљевљима 60,71% и Улцињу 53,36%. У урбанизованим општинама најинтензивнији су демографски процеси старења у сеоским насељима.

У 20 (95,25%) општина Црне Горе 50% становништва припада старосној кохорти од 20 до 59 година старости (изузетак је општина Андријевица). Ово је очекивана последица привредне неразвијености сеоског простора и демографских процеса које условљава економска неразвијеност (опадање наталитета, повећана смртност становништва у старијим годинама, миграције село-град, биолошка депопулација, изумирање сеоских насеља итд.). Ово је радно способно становништво које је запослено и живи у градским насељима или у селима која имају повољну локацију у односу на градска насеља и саобраћајнице. Гро становништва старосне кохорте од 20 до 59 година старости живи у градским насељима а посебно у Цетињу (85,93%), Подгорици (84,47%), Никшићу (78,66%) и Пљевљима (65,28%) и свим приморским општинама: Будви (86,66%), Тивту (75,45%), Херцег Новом (66,47%), Котору (58,66%) и Бару (57,47%). Највеће учешће сеоског становништва у старосној групи од 20 до 59 година старости имају општине: Шавник (79,16%), Андријевица (78,75%), Колашин (67,40%), Бијело Поље (66,09%) и Беране

(65,24%). Све су лоциране у сјеверној Црној Гори и у привредном погледу су неразвијене.

У претходном тексту анализирани су старосне кохорте становништва до 19 и од 20 до 59 година старости. Најупечатљивије су чињенице за сагледавање деомографских процеса старења неке популације, учешће младог и старог становништва у укупном. Да је процес старења становништва Црне Горе далеко одмакао, а посебно када је у питању сеоско становништво, види се по учешћу старосне кохорте преко 60 година живота у укупном становништву и индекса старења. И поред тога што је Црна Гора у просторном и популационом смислу мала, процеси старења становништва од регије до регије, од општине до општине, од града до града и од села до села се разликују до те мјере као да се ради о различитим народима и веома просторно удаљеним државама.

Учешће становништва преко 60 година живота по општинама се дијаметрално разликује. Године 1961. највеће учешће старог становништва било је у сљедећим општинама: Будви 15,48%, Шавнику 15,10%, Даниловграду 14,86%, Котору 13,96% и Бару 13,77%, а 2003. године: Шавнику 27,62%, Андријевици 25,85%, Плужинама 24,95%, Жабљаку 24,25% и Пљевљима 22,77%. Ово указује да су на демографске процесе старења знатно утицали природни услови и друштвено-економски степен развоја регије или општине. Најмање учешће (1961) становништва преко 60 година живота имале су општине: Рожаје 6,09%, Бијело Поље 7,70%, Мојковац 7,56%, Плав 8,60% и Беране 8,76%, а 2003. године: Рожаје 11,26%, Подгорица 14,94%, Будва 15,17%, Бијело Поље 17,11% и Тиват 17,26%. Парадокс се састоји у томе што је Будва 1961. године била на првом мјесту по учешћу старог, а 2003. на трећем по учешћу младог становништва. Из истих разлога минимално учешће 2003. године имале су општине Подгорица и Тиват. Ово су општине које су у друштвено-економском и културном погледу развијене и атрактивне за досељавање младих ради запошљавања, школовања и бољег живота. Општина Рожаје је на првом мјесту по најмањем учешћу старог становништва у укупном и 1961. и 2003. године због тога што има висок наталитет и природни прираштај.

Године 1961. није било драстичнијих разлика између учешћа старог становништва код градског и сеоског. Треба истаћи да у погледу квалитета живота град није имао неке изразите предно-

сти у односу на сеоска насеља. Развијени центри (Подгорица, Никшић, Цетиње, Херцег Нови, Будва, Тиват) имали су нешто веће учешће старог становништва у односу на неразвијене општине које су имале високе стопе наталитета и природног прираштаја. Међутим, 2003. године показале су се велике разлике између градског и сеоског становништва у сваком погледу, а посебно у демографском. Највеће учешће старог становништва у укупном градском имале су општине: Херцег Нови 19,43%, Котор 18,04%, Андријевица 17,43%, Тиват 17,36% и Цетиње 16,53%, а најмање Плужине 9,97%, Рожаје 10,33%, Бијело Поље 12,37%, Шавник 12,46% и Подгорица 13,75%. У првом случају се ради, углавном, о приморским општинама а у другом, осим Подгорице, о општинама у сјеверној Црној Гори.

Године 2003. у свим општинама, изузев Рожаје, интензивни процеси старења захватили су сеоско становништво. Све остале општине, када је ријеч о сеоском становништву, немају демографску будућност. Учешће становништва преко 60 година живота посебно је високо код сеоског становништва у сљедећим општинама: Пљевља 35,07%, Цетиње 34,57%, Плужине 33,02%, Жабљак 32,03%, Шавник 31,26%, Колашин 25,70%, Андријевица 25,22%, Никшић 24,14%, Даниловград 23,00%, Бар 21,12%, Котор 21,12%, Улцињ 21,00%, Будва 21,09% и све остале изузев Рожаја. Већина старог становништва живи у сеоским насељима: Шавнику 90,91%, Андријевици 86,40%, Плужинама 86,03%, Колашину 80,19%, Бијело Пољу 77,16%, Жабљаку 71,25%, Беранама 69,33%, Даниловграду 67,78%, Мојковцу 67,51%, Плаву 65,40%, Рожајама 63,12%, Бару 63,02%, Пљевљима 60,20%, Улцињу 53,04%, Котору 46,48%, Херцег Новом 35,21%, Никшићу 30,51%, Цетињу 29,64%, Тивту 24,79%, Подгорици 23,62% и Будви 20,33%. Из статистичких података није тешко закључити да у сеоским насељима у већини општина живи старо становништво. Међутим, потребно је имати у виду да у неким општинама више од 50% старог становништва живи у градовима, као на примјер: Будви 79,67%, Подгорици 76,38%, Тивту 75,21%, Цетињу 70,36%, Никшићу 69,49%, Херцег Новом 64,79% и Котору 53,52%. Ове општине су у крашком простору Црне Горе у чијим селима, због неповољних природних и друштвено-економских фактора, нема услова за пристојни живот.

Табела 4

Насеља Црне Горе по индексима старења по општинама (2003)

Општина	Свега	Без индекса старења		0,01-0,65		0,66-0,99		1,00 и више	
			%		%		%		%
Андријев.	24	-	-	7	29,16	6	25,00	11	45,84
Бар	82	13	15,85	19	23,17	8	9,76	42	51,22
Беране	66	-	-	24	36,37	20	30,30	22	33,33
Б. Поље	98	-	-	50	51,01	19	19,38	29	29,61
Будва	33	13	39,39	6	18,18	6	18,18	8	24,25
Даниловг.	80	14	17,50	17	21,25	15	18,75	34	42,50
Жабљак	28	1	3,57	2	7,14	3	10,71	22	78,58
Колашин	70	4	5,71	15	21,43	8	11,42	43	61,44
Котор	56	9	16,07	14	25,00	9	16,07	24	22,86
Мојковац	15	-	-	7	46,66	3	20,00	5	33,34
Никшић	110	9	8,18	16	14,54	21	19,09	64	59,00
Плав	23	-	-	17	73,90	5	21,76	1	4,34
Плужине	42	7	16,67	5	11,90	2	4,76	28	66,67
Пљевља	159	23	14,46	8	5,02	15	9,43	113	71,09
Подгорица	143	21	14,69	41	28,68	23	16,09	58	40,54
Рожаје	26	-	-	24	92,20	2	7,70	-	-
Тиват	12	1	8,33	2	16,66	7	58,35	2	16,66
Улцињ	39	3	7,69	8	20,51	23	58,97	5	12,83
Х. Нови	27	-	-	5	18,52	13	48,14	9	33,34
Цетиње	94	42	44,68	5	5,31	4	4,25	43	45,76
Шавник	27	2	7,40	3	11,10	4	14,81	18	66,63
Свега	1254	162	12,12	295	23,50	216	17,22	581	46,36

Сва насеља Црне Горе према индексу старења подијелио сам у следеће групе: без индекса старења, са индексом старења од 0,01 до 0,65, од 0,66 до 0,99 и преко 1,00 индексних поена. Групи без индекса старења припадају она насеља која немају становника до 19 година живота и насеља у којима су сви становници старији од 60 година. Таквих насеља у Црној Гори има 162 (12,12%). Најбројнија су у општинама: Цетиње, Пљевља, Под-

горица, Даниловград, Будва и Бар. Ова насеља немају никакву будућност па ни демографску. Другој групи припадају она насеља која имају релативно младо становништво. На територији општине Рожаје 73% насеља имају индекс старења мање од 0,30 индексних поена. И на територији других општина има таквих насеља: у Бару: Сустаћ; Беранама: Јаворово и Муровац; Бијелом Пољу: Цафића Брдо, Лазовићи, Поткрајци, Ракоње, Ресник и Трубине; Колашину: Дријенак, Дуловина и Редигојно; Никшићу: Брезовик; Плаву: Богајићи, Хоти и Прњавор; Пљевљима: Сирчићи; Подгорици: Барлај, Дрешај, Похум, Раћи, Сјенице и Котрабук; Цетињу: Забрђе и Шавнику: Шавник. Ово су насеља која имају веома младо становништво. Насеља која имају индексе старења од 0,01 до 0,65 индексних поена имају стабилну старосну структуру становништва. Чак се овим насељима могу додати и она чији се индекси старења крећу од 0,66 до 0,99 индексних поена. Насеља која имају индексе старења преко 1,01 индексних поена немају демографску будућност јер имају већи број становника преко 60 него до 19 година живота. Дакле, 743 (59,25%) насеља у Црној Гори немају демографску будућност ако се гледа са становишта старосне структуре њиховог становништва.

Табела 5

Насеља Црне Горе по општинама и неким демографским обиљежјима: 1) број насеља у општини, 2) број насеља без становника, 3) број насеља без становника до 19 година старости, 4) број насеља у којима има више становника преко 60 него до 19 година живота и 5) број насеља у којима су сви становници стари преко 60 година

Општина	1		2		3		4		5	
		%		%		%		%		%
Андријев.	24	-	-	-	-	-	11	45,83	-	-
Бар	82	4	4,88	8	9,76	35	42,68	-	-	
Беране	66	-	-	-	-	18	27,27	-	-	
Б. Поље	98	-	-	-	-	26	26,53	-	-	
Будва	33	5	15,15	4	12,12	8	24,24	-	-	
Даниловг.	80	1	1,25	11	13,75	31	38,75	1	1,25	
Жабљак	28	-	-	1	3,57	22	78,57	-	-	
Колашин	70	-	-	4	5,71	39	55,71	1	1,43	
Котор	56	4	7,14	6	10,71	21	37,50	1	1,79	

Демографски аспекти старења становништва Црне Горе

Мојковац	15	-	-	-	-	5	33,33	-	-
Никшић	110	1	0,90	8	7,27	58	52,73	1	0,90
Плав	23	-	-	-	-	1	3,35	-	-
Плужине	42	-	-	7	16,66	28	66,66	-	-
Пљевља	159	4	2,52	16	10,06	106	66,66	4	2,52
Подгорица	143	-	-	20	13,98	55	38,46	1	0,69
Рожаје	26	-	-	-	-	-	-	-	-
Тиват	12	-	-	1	8,33	2	16,66	-	-
Улцињ	39	1	2,56	2	5,13	3	7,69	-	-
Х. Нови	27	-	-	-	-	8	29,63	-	-
Цетиње	94	8	8,51	30	31,91	41	43,61	5	5,32
Шавник	27	-	-	1	3,70	18	66,66	-	-
Свега	1254	28	2,23	120	9,57	536	42,74	14	1,12

Посљедице старења становништва Црне Горе најегзатније су приказане у табели 5. Године 2003. било је 28 (2,23%) насеља без становника, а за двадесетак година њима ће се придружити најмање још 14 (1,12%) у којима сваки житељ има више од 60 година живота. На путу биолошког изумирања насеља налази се још 120 (9,57%) у којима нема становника млађих од 19 година старости. Године 2003. поред ових насеља у депопулационој зони налази се још 536 (42,74%) која имају више становника преко 60 него до 19 година живота. Изумирању села, поред биолошке депопулације, допринијеле су и миграције село - град. Прво се иселило младо становништво ради школовања и запослења, а затим старо. Потребно је истаћи да се учешће жена у старијим старосним кохортама повећава и оно је 2003. године у старосној групи до 19 година износило 48,57%, од 20 до 59 година 50,25% и преко 60 година живота 56,11%. Старачка домаћинства у селима су велики социјални проблем у Црној Гори, било да се о њима старају њихова дјеца или друштвено-политичка заједница. У наредном периоду овај проблем ће више долазити до изражаја, јер ће се процес старења појачавати.

Посљедице старења становништва Црне Горе су посебно дошле до изражаја у посљедњих двадесетак година, а нарочито у сеоским насељима која су лоцирана у крашким и планинским предјелима Црне Горе. Сва насеља Црне Горе према старости

становништва подијелио сам у четири групе: насеља без становника, насеља без становника до 19 година живота, насеља која имају већи број становника преко 60 него до 19 година старости и, насеља у којима су сви становници старији од 60 година живота.

Првој ђруји припадају следећа насеља: општина Бар: Велики Микулићи, Гурза, Лукићи и Марстијеповићи; Будва: Близичуће, Брда, Илино Брдо, Рађеновићи и Чучуке; Даниловград: Лубово; Котор: Мали и Велики Залази, Трешњица и Пиштет; Никшић: Богмиловићи; Пљевља: Вукшићи, Маџари, Паљевине и Странице и Цетињу: Гађи, Диде, Љешев Стуб, Мајстори, Микулићи, Пода, Радомир и Смоковци.

Другој ђруји припадају следећа насеља: општина Бар: Дедићи, Крњице, Крушевица, Мали Микулићи, Попратица, Сеоца, Созина и Трново; Будва: Челобрдо, Новосеље, Подбарац и Станишићи; Даниловград: Бороњина, Ђурчићи, До пјешивачки, Долови, Драковићи, Гостиље Брајовићко, Купиново, Мандићи, Мосори, Пољица и Ржишта; Колашин: Падеж, Сретешка Гора, Увач и Вишње; Котор: Горњи Морињ, Горњи Столив, Звечева и Чавори; Никшић: Брестица, Гвозд, Мируше, Сјенокоси, Сриједе, Витасојевићи, Врбица и Стуба; Плужине: Бабићи, Миљковљц, Недајно, Унач, Жеично и Брљево; Пљевља: Бељковићи, Бујаци, Бурићи, Чавања, Черјенци, Дужице, Ђули, Геуши, Јагодни До, Јаховићи, Клакорина, Ковачи, Моћевићи, Плакала, Попов До и Прошће; Подгорица: Близна, Цвилин, Ђепетићи, Дражевина, Горње Стравче, Копиље, Лутово, Ораовица, Ораси, Ожези, Прифти, Присоја, Релеза, Сеоца, Сеоштица, Тузи Љеворечке, Ублац, Заграда, Заугао и Брскут; Тиват: Горња Ластва, Улцињ: Калиман и Међреч; Цетиње: Барјамовица, Бијеле Пољане, Богути, Чешљари, Доње Село, Ђалци, Дубово, Дујева, Ђиновићи, Кућишта, Ластва, Липа, Малишин До, Прекорница, Миулијевићи, Мужовићи, Оћевићи, Пачарађа, Пејовићи, Ресна, Превлака, Ржани До, Штитари, Томићи, Ублице, Велестово, Вигњевићи, Вучи До, Зачир и Жањев До и Шавник: Повалија.

Трећој ђруји припадају следећа насеља: општина Андријевица: Грачаница, Дулипоље, Јошаница, Коштући, Кути, Обло Брдо, Сјеножета, Трпача, Утолина и цецуни; Бар: Арбнеж, Бољевићи, Бријеге, Буковик, Цкла, Дабезићи, Доњи и Горњи Брчели, Дупило, Ђуравци, Ђурмани, Глухи До, Годиње, Горња бриска, Горњи Мурићи, Грдовићи, Комарно, Коштањице, Куње,

Лимљани, Ливари, Мала и Веља Горана, Мали Острос, Мартићи, Орахово, Овточичи, Печурице, Пинчићи, Сотонићи, Томићи, Веље село, Заграђе и Жупци; Беране: Бубање, Црни Врх, Драгосава, Главаца, Јашовићи, Калудра, Курикуће, Лази, Лубнице, Љешница, Мазгаљи, Орах, Пороче, Праћевац, Рујишта, Скакавац, Тмушићи, Заград и Заграђе; Бијело Поље: Бабићи, Барице, Блишково, Добриње, Граб, Јабланово, Јабучно, Кичава, Коврен, Лековина, Лијеска, Мајсторовина, Миоче, Мојстир, Пали, Павино Поље, Потрк, Пожегиња, Пријелози, Радулићи, Ракита, Села, Соколац, Стожер, Ујниче и Врх; Будва: Брајићи, Дробнићи, Катун Режевићи, Крстац, Куљаче, Лапчићи, Побори и Ријека Режевићи; Даниловград: Баре Шумановића, Брањани, Бријестово, Дабојевићи, Доњи и Горњи Рсојевићи, Горњи Мартиновићи, Гостиље Мартинићко, Јовановићи, Кујава, Лазарев Крст, Миогост, Мокање, Мустеровићи, Подглавица, Подвраће, Поврхпољина, Пожар, Рошци, Слап, Сретња, Шобаићи, Шуме, Творило, Велета, Винићи, Загорак и Жупа; Жабљак: Богомоље, Брајковача, Мала Црна Гора, Градина, Крш, Нинковићи, Новковићи, Његовођа, Палез, Пашина Вода, Пашино Поље, Питомина, Подгора, Пошћенски Крај, Расова, Рудаици, Шљиванско, Шумановац, Тепачко Поље, Тепца, Вирак и Врела; Колашин: Баре, Морачка Бистрица, Блатина, Бојићи, Церовица, Црквине, Доње и Горње Липово, Драговића Поље, Ђурђевина, Јасенова, Кос, Баре Краљске, Лијешње, Љута, Манастир Морача, Међурјечје, Миоска, Морачко Требаљево, Мујића Рчине, Осреци, Петрова Раван, Пожња, Рашко, Редице, Скрбуша, Смрче, Старче, Сврке, Трновица, Веље Дубоко, Влаховићи, Врањештица, Врујица, Жирци, Мртво Дубоко, Оска Гора и Улица; Котор: Братешићи, Доњи Морињ, Доњи Ораховац, Доњи Столив, Драгаљ, Горовићи, Хан, Кнежлац, Костањица, Ковачи, Кримовица, Кубаси, Леденице, Молов До, Мирац, Пераст, Пријеради, Рисан, Стрп, Шишићи и Загора; Мојковац: Бистрица, Добриловина, Гојаковићи, Стевановац и Жари; Никшић: Балосаве, Баре, Богетићи, Брођанац Никшићки, Брођанац Вилушки, Бршно, Бусак, Долови, Доња и Горња Тречча, Доње и Горње Црквице, Доње Чарађе, Драговољићи, Дубочке, Дуга, Гослић, Граховац, Ивање, Јабука, Јасеново Поље, Јављем, Каменско, Казанци, Кленак, Копривица, Коравлица, Ковачи, Кусиде, Мацаваре, Миљанићи, Орлина, Петровићи, Пилатовци, Почековићи, Подврш, Пониквице, Повија, Прага, Приградина, Присоје, Ријеча-

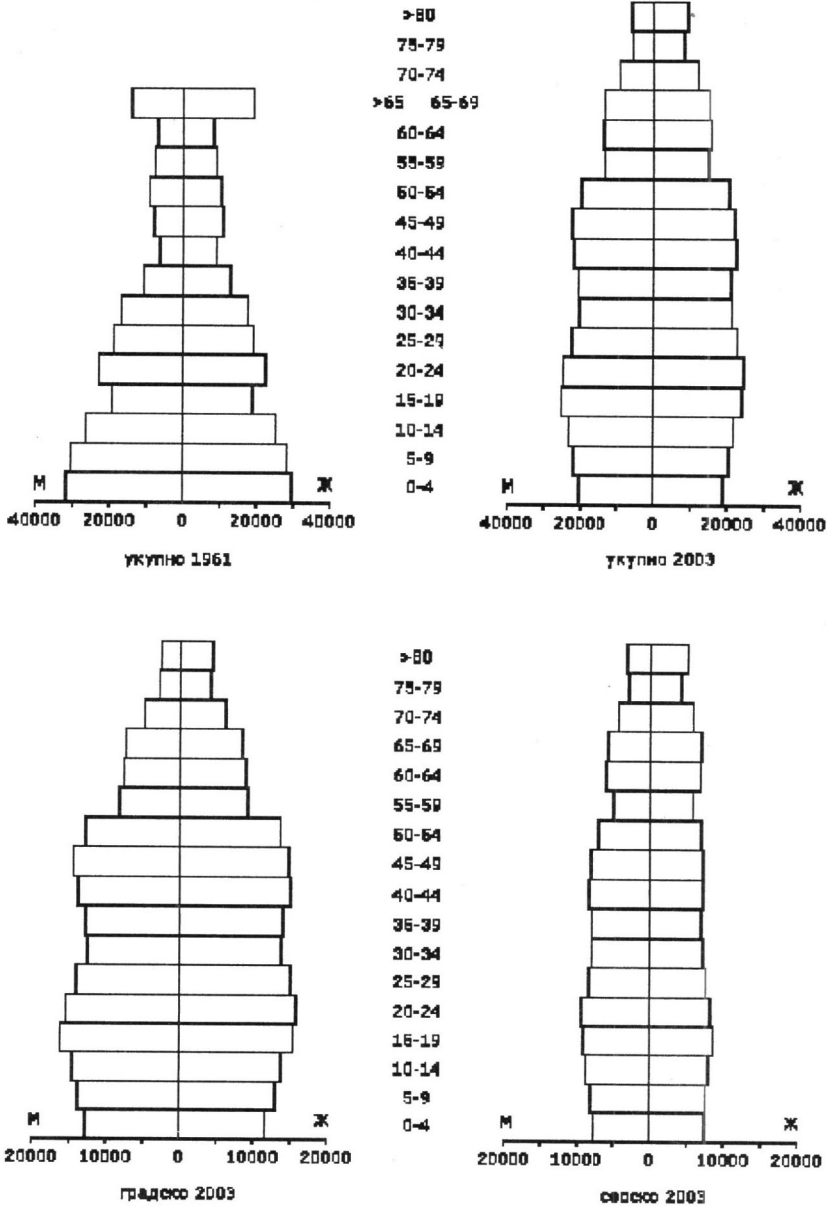
ни, Рудине, Смрдуша, Сомина, Спила, Стубица, Туран, Убли, Васиљевићи, Велимље, Видне, Вилуси, Вишњића До, Вучји До, Загора, Заљутица и Заслап; Плав: Новишићи; Плужине: Бајово поље, Барни До, Безује, Бојати, Боричје, Дубљевићи, Јеринићи, Кнежевићи, Ковачи, Лисине, Милошевићи, Мратиње, Осојни Орах, Пишче, Црквичко Поље, Равно, Руднице, Селани, Смирјечно, Стабна, Стубице, Шарићи, Трса, Војиновићи, Забрђе, Борковићи, Бријег и Буковац; Пљевља: Бобово, Бољанићи, Бјелошевина, Борова, Бушње, Церовци, Црљеница, Црни Врх, Црно Брдо, Црнобори, Честин, Доња и Горња Брвеница, Драгаши, Дубац, Дубочица, Дубрава, Ђурђевића Тара, Глибаћи, Глисница, Горње Село, Готовуша, Градац, Градина, Грево, Хоћевина, Хоревина, Јабука, Јасен, Југово, Какмужи, Кордовина, Косаница, Кошаре, Котлине, Которац, Ковачевићи, Козице, Крћевине, Крупице, Крушево, Кукавица, Лађани, Лево Брдо, Лијеска, Лугови, Љутићи, Мале и Велике Крће, Маоче, Матаруге, Мељак, Метаљка, Мијаковићи, Милаковићи, Миронићи, Мораице, Мрчево, Мрчићи, Мрзовићи, Нанге, Обарде, Оцак, Ограђеница, Орља, Отиловићи, Пауче, Петине, Пижуре, Плањско, Плијешевина, Плијеш, Прехари, Премћани, Присоје, Пушањски До, Рабитље, Рађевићи, Рудница, Рујевица, Селац, Селишта, Слатина, Страхав До, Шљиванско, Шљуке, Шула, Трновице, Тврдаковићи, Варине, Велике Крће, Вијенац, Вишњица, Водно, Војтина, Врба, Врбица, Вруња, Зорловићи, Засеље и Зекавице; Подгорица: Белочи, Бегова Главица, Бигор, Болесестра, Брежине, Бриђе, Буроњи, Црнци, Црвена Папрат, Долови, Дучићи, Дуга, Душке, Ђурковићи, Фармаци, Фундина, Гољемади, Горњи Кокоти, Градац, Грби До, Киселица, Клопот, Корнет, Косор, Крусе, Кржања, Лијешта, Лијева Ријека, Лопате, Лужница, Медун, Милети, Момче, Мужешка, Набон, Никмараш, Опасаница, Орахово, Папци, Пелев Бријег, Петровићи, Прогоновићи, Радећа, Ријека пиперска, Селиште, Радовче, Станиселићи, Стијена, Стјепово, Ступови, Трмање, Убли и Веруша; Тиват; Доња Ластва и Красићи; Улцињ: Бијела Гора, Братица и Бриска Гора; Херцег Нови: Бјелска Крушевица, Крушевица, Луштица, Мокрине, Пријевор, Ратишевина, Убли и Жлијеби; Цетиње: Бобија, Боково, Чево, Дсбрска Жупа, Додоши, Доња и Горња заљут, Драгоми До, Друшићи, Дубовик, Дуги До, Горњи Цеклин, Граб, Градина, Грађани, Извори, Јанковићи, Кобиљи До, Копито, Косијери, Крањи До, Марковина, Метеризи, Очинићи, Његуши, Ожеговица,

Прентин До, Раичевићи, Ријечани, Ријека Црнојевића, Рокочи, Рваши, Шинђон, Трњине, Убли, Угњи, Врба, Врела, Жабљак, Подбуковица и Предиш и Шавник: Баре, Добра Вода, Доња и Горња Бијела, Доња Буковица, Дубровско, Дужи, Грабовица, Комарница, Крња Јела, Малинско, Мокро, Петњица, Пошћење, Придворица, Струг, Тимар и Тушине.

Четвртој групи припадају следећа насеља: општина Даниловград: Ржишта; Колашин: Увач; Котор: Звечава; Никшић: Стуба; Пљевља: Плакала, Клакорина, Јагодни До и Бурићи; Подгорица: Прифти и Цетиње: Дујева, Дубово, Вигњевићи, Прекорница и Жањев До.

Ово су насеља која је захватио интензиван процес старења, те је потребно од стране друштвено-политичке заједнице да се приступи њиховој планској ревитализацији.

Старосне пирамиде становништва Црне Горе

ЛИТЕРАТУРА И СТАТИСТИЧКИ ИЗВОРИ

1. Бакић Радован, *Демографски развипаак сјеверне Црне Горе*, Филозофски факултет-Институт за географију, Подгорица, 1994.
2. Брезник Душан, *Демографски методи и модели*, Институт друштвених наука, Београд, 1972.
3. Рудић Вујадин, *Етнодемографски процеси у бјелопољском крају*, ЦАНУ, књига 44, Одељење друштвених наука, књига 12, Подгорица, 2003.
4. Ђирић Јован, *Сптаросна спструктура и сптановништво*, Зборник радова Филозофског факултета, књига 7, Ниш, 1982.
5. Попис становништва 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981. и године у Југославији, књига пол и старост.
6. Попис становништва Црне Горе 2003, књига 2, Подгорица, 2004.
7. Статистички годишњаци Црне Горе,

Vujadin B. RUDIĆ

DEMOGRAPHIC ASPECT OF POPULATION AGING IN MONTENEGRO

Summary

The age structure of population is in the center of demographical research, since the past, the present and the future of demographical processes of population is based on its age structure. Age structure of population of Montenegro has been influenced by natural and social factors.

Demographical processes of ageing of population of Montenegro are particularly intense in rural settlements. In rural settlements, in 1961, 45% of population was under 19 age old, and in 2003, 28%. There was 11% above 60 years old, in 1963, and 22% in 2003. Aging index of rural population was 0,25, and in 2003 it was 0,73.

The greatest percentage of population under 19 age old in 2003 were in following municipals: Rožaje 38%, Plav 35% and Bijelo Polje 31%, and the smallest in Žabljak 24%, Plužine 24% and Šavnik 23%. In Rožaje, Plav and Bijelo Polje there are 57% of muslim, and in Žabljak, Plužine and Šavnik 100% of orthodox population. Aging index of rural population in 2003 were extremely high in following municipals: Pljevlja 1,9, Plužine 1,73, Cetinje 1,69, Žabljak 1,65, Šavnik 1,50 and Kolašin 1,02. In these municipals the number of inhabitants above 60 years old is greater the number of inhabitants under 19 years old.

The consequences of demographical processes of population aging are following: 28 settlements are without inhabitants, 120 are without inhabitants under 19 years old, 536 have greater number of inhabitants above 60 years old then under 19 years old, and in 14 settlements all inhabitants are above 60 years old. The processes of ageing of Montenegro population, especially rural population, will be more even more intense in the future.